

30. *Смолярова М. Л.* Стимулювання працівників щодо їх професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації / М. Л. Смолярова // *Влада. Людина. Закон. Юридичний науково-публіцистичний журнал.* – № 1(108). – 2012. – С. 36-41.
31. *Юридична енциклопедія в 6 т., під ред. Ю. С. Шемшученко:* – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3. – 792 с.
32. *Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А. Я. Сухарев; ред. кол. : М. М. Богуславский, М. И. Козырь, Г. М. Миньковский и др.* – М. : Сов. Энциклопедия, 1984. – 415 с.

КАРХУТ О. Я.

3.5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Нові умови розвитку суспільства актуалізують оновлення і кардинальні зміни в системі освіти України, розроблення наукового супроводу, якісної правової бази та сучасного матеріально-технічного забезпечення даної сфери. На шляху вступу до Європейського Союзу перед вітчизняною системою освіти постало питання модернізації всіх її ланок.

У нашій державі нині продовжується реформування інституту освіти, яке передбачає підвищення ефективності розвитку позитивних якостей людини (фізіологічних і духовних), необхідних їй для повноцінного життя в суспільстві, важливою складовою якого є здатність до суспільно корисної праці, у т. ч. сфері юриспруденції. Тенденціями такого реформування стали гармонізація вітчизняного законодавства про освіту з освітнім правом Європи (наприклад, із Сорбонською декларацією від 25 травня 1998 р., Спільною декларацією міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” від 19 червня 1999 р.), приведення його у відповідність до норм міжнародно-правових документів (Конвенцією про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14 грудня 1960 р. та ін.) і

відображення в ньому закономірностей розвитку людства (глобалізації, економічної регіоналізації тощо). Врахування цих тенденцій у правотворчості і правозастосуванні ускладнюється специфікою історико-культурного розвитку українського народу в цілому (що породжує проблеми міри інтеграції в європейську правову систему та рівня уніфікації вітчизняної освіти та ін.) і кожної конкретної сфери знань зокрема (в тому числі юридичної освіти). Відомо, наприклад, що ринок праці в Україні, більшості країн Латинської Америки, країнах Європи і Північної Америки та інших розвинених країн перенасичений юристами-фахівцями, але відчуває нестачу у спеціалістах з точних наук. Водночас пересічні громадяни цих країн здебільшого не мають мінімального рівня правових знань, необхідного їм для успішного життя в суспільстві. Ці та інші особливості юридичної освіти на сучасному етапі розвитку людства ускладнюють пошук ефективного вирішення її проблем та відповідно актуалізують роботу над виконанням такого завдання, потребуючи великої уваги вчених [1, с. 149].

У сучасному суспільстві зросли вимоги до якості освіти, яку здобуває людина на всіх рівнях – від дошкільного виховання до підвищення кваліфікації та перепідготовки. Вони детерміновані потребою в оновленні всіх сфер суспільного життя, переходом України до суспільної моделі інноваційного розвитку, приєднанням до загальноєвропейських інтеграційних процесів, закономірностями глобальних світових перетворень [2, с. 359].

Стан, тенденції та перспективи розвитку освіти як особливого соціального інституту в даний час є предметом виключної уваги в усьому світі не тільки з боку представників педагогічної науки. Дедалі частіше до різноманітних аспектів освіти звертаються соціологи, політологи, економісти та юристи. Питання правового регулювання і розвитку освіти займають вагоме місце в передвиборних кампаніях, відображаються у програмних документах політичних партій [3, с. 1].

На сьогодні, здавалося б, остаточно зрозуміло, що на шляху перетворень в освітньому середовищі нашої країни зроблено вибір на користь європейської інтеграції як на структурно-організаційному, так і на ціннісно-методологічному рівнях. Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в політичному, економічному й соціальному житті нашої держави. Саме тому останніми роками відбуваються

реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів. Водночас не можна не відзначити те, що ефективність таких реформаційних процесів з різних причин не відповідає поставленим цілям та сподіванням, що покладаються на євроінтеграцію української національної системи освіти. Це надзвичайно актуалізує з року в рік теоретико-правовий аналіз причин і проблем недостатньої ефективності здійснення європейських прагнень наших освітян, а також тих наслідків, до яких призводять процеси трансформації, уніфікації та модернізації національної освіти на шляху до єдиного європейського освітнього простору.

Слід відзначити, що протягом останніх років окремі аспекти освітнього права, правового регулювання відносин у сфері освіти та євроінтеграційних процесів, що відбуваються у цій галузі у своїх працях висвітлювали українські науковці – В. Андрущенко, Б. Андрусишин, В. Астахов, Р. Валєєв, В. Зайчук, В. Кремень, Є. Красняков, М. Курко, В. Луговий, О. Мельничук, С. Ніколаєнко, І. Сікорська, Я. Тицька та ін.

Радикальні зміни у сфері освіти, викликані інформаційною революцією, зумовили появу в правових системах розвинених країн галузі освітнього права [4].

Професор Б. Андрусишин слушно зауважує, що освітнім правом в Україні займається вузьке коло осіб, тому нарощування наукових знань у цій галузі, їх систематизація значно відстає від потреб суспільства у сфері освіти [5, с. 6].

Наша держава успадкувала від Радянського Союзу добре відому в світі систему освіти, яка забезпечувала високий рівень масової грамотності та якісну підготовку з технічних і природничих дисциплін. Досі наші фахівці їдуть працювати в інші країни, проте в Україні їхні знання не знаходять застосування. Тому освітня політика має передбачати не тільки збереження наявного освітнього потенціалу, але й його перетворення на чинник розвитку суспільства. Для цього потрібно провести критичний аналіз нинішнього стану системи освіти з урахуванням світових тенденцій та виходу української освіти на світові ринки освітніх послуг. Інтеграція у європейську спільноту є одним із стратегічних пріоритетів України, проте послідовної державної політики в цій сфері досі не вироблено.

На нашу думку, таку ситуацію зумовили уявлення про освіту, що склалися ще за радянських часів: освіту розглядали як монополію держави і як засіб для забезпечення потреби тоталітарного режиму в працівниках. За радянських часів освіта підтримувала ідеологію протистояння із Заходом, тому її система управління, організаційні засади і зміст не дозволяли навіть думати про світову чи європейську інтеграцію. Наша держава успадкувала цю тоталітарну за характером освіту, що склалася як замкнута, закрита система.

Після проголошення Україною незалежності система освіти, що не зазнала кардинальних змін, дедалі більше перешкоджала становленню відкритого суспільства. Склалася парадоксальна ситуація, коли держава вже не несе відповідальності за забезпечення випускників робочими місцями, але й досі контролює зміст і організацію освіти. Безумовно, за умов глобалізації та інформаційної революції, коли в економіці поступово формуються конкурентні відносини, система освіти, створена для виконання специфічних завдань радянського режиму, не може виконувати своєї суспільної функції.

Впроваджуючи зміни в освітній політиці, належить керуватися насамперед тим, якого майбутнього ми хочемо для України. І тому треба постійно ставити перед собою питання: у межах якої системи цінностей ми збираємося вчити нове покоління; якого майбутнього Україна зможе досягти з тією чи іншою системою освіти; які стратегічні цілі суспільства, інтереси індивіда обслуговує ця освіта; чи може така система освіти забезпечити гідне місце в суспільстві нашим дітям і онукам, їхню конкурентоспроможність не тільки на українському, а й на світовому ринку праці.

Важливими умовами демократичного суспільства є ціннісні орієнтації, такі як громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувались закону, мислили критично і незалежно [6]. Все це повинно ретранслюватися системою освіти та виховання особистості у суспільстві. Для України європейська інтеграція – це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття України світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства.

Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відноситься глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як становлення державності, відродження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Кремень, М. Степко та ін. [7].

І. Сікорська також зазначає, що міжнародна співпраця у сфері вищої освіти сприяє розвитку тих радикальних змін, які відбуваються в міжнародному співтоваристві за останні десятиріччя: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів вищої освіти, демократизації і підвищенню автономії ВНЗ, диверсифікації навчальних програм, технологізація процесів вищої освіти [8, с. 10].

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвиток державно-громадської моделі управління. Реформування системи освіти України – це нагальна необхідність. Удосконалення і підвищення рівня якості освіти є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі. Для цього необхідно затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації.

Україна на законодавчому рівні визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства [9]. Адже джерело процвітання держави, зміцнення її ролі у світі знаходиться в системі освіти. Але для того, щоб освіта позитивно вплинула на поступальний розвиток суспільства, потрібна не тільки державна економічна підтримка даної сфери, але і наявність якісної правової бази, що є запорукою її успішного розвитку.

На сучасному етапі основні тенденції розвитку освіти визначаються у першу чергу на законодавчому рівні. Саме тому розробка і прийняття дієвої законодавчої бази в сфері освіти, своєчасне усунення прогалин та внесення змін у чинні закони – актуальне й важливе державне питання. Практикою доведено, що саме стан законодавства в освітній галузі є свідченням рівня соціально-економічного розвитку суспільства.

Національне освітнє законодавство є системою правових норм, що динамічно розвивається, оновлюється. Останнім часом практикується часте внесення змін і доповнень до діючих законів про освіту. З одного боку – це позитивний процес, спрямований на підвищення ефективності освітнього права, але поряд з цим не можна не зазначити, що значна кількість пропонованих змін і доповнень свідчить про недостатньо ефективну роботу законодавця в його прагненні заповнити прогалини й усунути внутрішні суперечності законів.

Безперечно важливим питанням є визначення періодизації розвитку українського законодавства в сфері освіти. Так зі становленням і розвитком суверенної та незалежної Української держави постало завдання розробки української державної освітньої політики. Для цього необхідно було насамперед напрацювати науково-теоретичну базу. Тому *першим етапом (1991–1992 рр.)* еволюції освітянського законодавства стало обґрунтування нових підходів до цього процесу, прийняття 25 травня 1991 р. закону України “Про освіту”, створення у 1992 році Академії педагогічних наук України як вищої галузевої наукової установи.

Другий етап (з 1992 р. і до ухвалення нової редакції Закону “Про освіту” 1996 р.) пов’язаний з Із’їздом педагогічних працівників держави, що прийняв, а Кабінет Міністрів України затвердив окремою постановою Державну національну програму “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) – перший стратегічний документ розвитку вітчизняної системи освіти [10]. Науковці звертають увагу на актуальність для сьогодення змісту цього документа.

Третій етап розвитку освітнього законодавства (з квітня 1996 р. по червень 2013 р.) ознаменувався низкою найважливіших подій. Головне – це ухвалення Конституції України і великого пакету законів й інших нормативно-правових актів, які регулюють освітню діяльність. Зокрема, були прийняті Закони України “Про професійно-технічну

освіту” від 10.02.1998 р., “Про загальну середню освіту” від 13.05.1999 р., “Про позашкільну освіту” від 22.06.2000 р., “Про дошкільну освіту” від 11.07.2001 р., “Про вищу освіту” від 17.01.2002 р. У той же час, крім законів, приймаються і інші нормативні акти: Укази Президента, Постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів, накази і розпорядження міністра освіти і науки, інструкції, рекомендації, циркулярні листи і т. д.

17 квітня 2002 р. Указом Президента України була затверджена Національна доктрина розвитку освіти, яка визначила систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти в першій чверті XXI століття [11].

Початок четвертого, сучасного етапу можна пов’язати із прийняттям важливого документу – Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344 [12].

Ще одним важливим кроком до модернізації вітчизняної освіти стало прийняття нового Закону України “Про вищу освіту” [13], що потенційно зможе вивести вітчизняну освіту на європейський шлях розвитку, зміцнити позиції українських вищих навчальних закладів та розширити їх автономію, підвищити якість освіти і зробити випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці.

З прийняттям Закону України “Про вищу освіту” переконана О. Мельничук спостерігається тенденція демократизації змісту права на вищу освіту. Уперше закріплюється право студентів навчатися одночасно за декількома освітніми програмами, а також у декількох вищих навчальних закладах; право вибирати навчальні дисципліни у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом у визначеному обсязі. Однак порівняльний аналіз освітніх можливостей студентів України та зарубіжжя свідчить про більш академічне наповнення права на вищу освіту в європейських країнах [14, с. 12].

На часі робота над проєвропейськими законами “Про освіту” в новій редакції, “Про професійну освіту”, а в перспективі прийняття Освітнього кодексу України за зразком Французької Республіки та Республіки Білорусь.

До речі, думку про те, що кодифікація відповідного законодавства можлива й доцільна ще у 1989 році оприлюднив український правознавець І. Усенко [15, с. 83].

Ідея про підготовку такого нормативно-правового акту нині підтримується низкою фахівців у сфері освітнього права і заслуговує найпильнішої уваги [16, с. 290; 17; 18; 19; 14].

Кодифікація забезпечила б проведення ревізії чинних нормативно-правових актів у сфері освіти на предмет ліквідації прогалин, неузгодженості, декларативності норм та гармонізації з міжнародними стандартами; врегулювання широкого кола відносин у сфері освіти на рівні закону; подальший розвиток освітніх норм; сприяння вільному та оперативному доступу кожного до законодавства у сфері освіти тощо.

Систематизація освітнього законодавства, прийняття Освітнього кодексу України повинно ознаменувати собою новий етап розвитку національного освітнього законодавства, приведення його у відповідність з положеннями Конституції України і принципами міжнародного права.

Поряд з цим, вважаємо, що *основними принципами розвитку й удосконалення нормативно-правової бази системи освіти України* повинні бути:

- забезпечення єдності, системності і наступності у нормативних актах різного статусу і рівня; перевага законодавчого регулювання над підзаконним;

- уніфікованість законодавства щодо розподілу повноважень у прийнятті нормативно-правових актів між органами законодавчої, виконавчої влади і органами управління системою освіти;

- модернізація та систематизація законодавства в галузі освіти;

- широка соціальна база нормативних актів; контроль за виконанням положень нормативно-правових актів.

Реалізація зазначених принципів суттєво сприятиме покращенню правового регулювання суспільних відносин в сфері освіти.

Європейська інтеграція може стати важливим ресурсом у подоланні негативних тенденцій, які мають місце останнім часом в українській освітній політиці. Але поки що на шляху до європейської інтеграції в освіті постають значні перешкоди. Це, зокрема:

• *Недостатня інституційна спроможність українського Уряду.* Закритість і непрозорість системи ухвалення урядових рішень спостерігається не через небажання державних службовців, представників українського уряду радитись з експертами, а через

відсутність у них досвіду роботи в умовах наявності опозиції, розбіжності інтересів, конкуренції між точками зору, які притаманні демократичному суспільству.

• *Відсутність політичного діалогу з питань важливості європейської інтеграції для української освіти.* У самому українському суспільстві поки не існує достатнього усвідомлення переваг європейської інтеграції. Тих, хто розуміє, для чого треба інтегруватися до Європи, сьогодні не так багато, вони не мають простору для спілкування з опонентами, для оприлюднення і відстоювання своєї точки зору. В цій ситуації особливо важливу роль могли б відіграти незалежний голос і політичний діалог. Необхідність такого політичного діалогу і між урядом та громадськістю, і в самому суспільстві, між носіями різних точок зору і інтересів, сьогодні очевидна.

• *Нехтування віковими, регіональними, соціальними особливостями та інтересами груп під час визначення цілей і здійснення кроків щодо європейської інтеграції в освіті.* Можна досить легко уявити собі, чому для молодого покоління українців європейський вибір України виглядає більш привабливим, ніж ізоляція у рамках союзу з Росією і Білорусією. Але для громадян літнього віку переваги європейської інтеграції вже не такі очевидні. У західних регіонах України європейська інтеграція має всім відомі історичні корені. Щоб обґрунтувати невідкладність європейської інтеграції для східних регіонів, треба проводити культурологічні та історичні дослідження, працювати з громадською думкою.

• *Неефективне використання ресурсів технічної допомоги і західного досвіду.* Використовуючи допомогу міжнародних організацій у розробці та здійсненні освітньої політики, Міністерство освіти і науки повинно шукати інші, більш ефективні способи використання ресурсів технічної допомоги, уникати старих помилок, враховувати вже набутий досвід, послуговуватися кращими взірцями.

Отже, з огляду на наведені проблеми, можна визначити такі необхідні складові у здійсненні трансформації української освіти в контексті європейської інтеграції:

- підвищення інституційної спроможності державних службовців через практичне навчання, коли вони виконують завдання, тісно пов'язані з реформами в економіці і суспільстві;

- посилення ролі громадськості у виробленні освітньої політики через створення механізмів постійного консультування з

громадськістю і незалежними експертами; децентралізація та регіоналізація освіти на основі аналізу її багатокладності, врахування особливостей регіонів, інтересів територіальних громад, соціальних прошарків під час вибору моделей управління, реформування змісту освіти, способів її організації і фінансового забезпечення;

– підвищення ефективності використання ресурсів міжнародної технічної допомоги і міжнародного досвіду;

– розробка концептуальних засад публічної освітньої політики;

– розвиток інфраструктури освіти, впровадження нових технологій. Розвиток освіти мають розглядати разом із технологічним і інноваційним розвитком. Особливу увагу треба зосередити на впровадженні високих технологій в освіту.

Якщо Україна не хоче бути “депресивним регіоном” Європи, осередком соціального неблагополуччя та корупції то нашому суспільству потрібні більш рішучі зміни в освіті. Ці зміни можна проводити так, як це вже зробили Польща і Чехія: через безумовне виконання вимог європейської інтеграції в освіті завдяки введенню процедур визнання дипломів, запровадженню нового змісту навчальних планів і програм, використанню західного досвіду участі бізнесових кіл, батьків і громадськості у фінансовому забезпеченні і управлінні освітою, через введення європейських стандартів оцінювання якості навчального процесу, через сприяння мобільності студентів і викладачів, інтернаціоналізацію освіти тощо. Допомогти Уряду і Міністерству освіти стати на шлях послідовної політики європейської інтеграції може громадянське суспільство, зацікавлене у більш рішучих діях у цьому напрямку, оскільки освіта існує для нас, громадян України, для майбутнього наших дітей та онуків.

Список використаних джерел:

1. *Мартинів М. П.* Стан розвитку наукової думки з проблем адміністративно-правового регулювання юридичної освіти в Україні / М. П. Мартинів // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – № 4. – С. 148-154.
2. *Сиченко В. В.* Механізми регулювання системи освіти: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / В. В. Сиченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 400 с.

3. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О. Я. Кархут ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2014. – 21 с.
4. Тыцкая Я. А. Образовательные правоотношения – ключевые отношения в системе образования [Электронный ресурс] / Я. А. Тыцкая // Наука. Общество. Государство : электронный научный журнал. – Пенза, 2013. – № 1. – С. 1-7. – Режим доступа : http://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/tytskaya_ua_13_1_11.pdf
5. Андрусишин Б. І. Освітнє право України: шлях та перспективи розвитку / Б. І. Андрусишин // Освіта: всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2010. – № 50. – С. 6-7.
6. Кобернік С. Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України / С. Г. Кобернік, Н. Ю. Кузьміна, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, Ф. З. Степанов, І. Г. Тараненко. – К., 2005. – 24 с.
7. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за редакцією В. Г. Кременя ; М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
8. Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : автореф. дис. кандидата. держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Сікорська. – Донецьк, 2006. – 26 с.
9. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.
10. Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 № 896. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
11. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс] : указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
12. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 1783.
13. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
14. Мельничук О. Ф. Конституційно-правове забезпечення права на освіту в Україні в контексті європейського досвіду : автореф. дис. ... д-ра

- юрид. наук : 12.00.02 / Мельничук Ольга Федорівна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2015. – 40 с.
15. Усенко И. Первая кодификация законодательства Украинской ССР / И. Усенко. – К. : Наук. думка, 1989. – 120 с.
 16. Андрусішин Б. І. Теоретико-методологічні засади дослідження освітнього права: стан і перспективи. У кн.: Держава і право суверенної України: проблеми теорії і практики : матеріали наукової конференції до 20-ї річниці незалежності України (Київ, 21 червня 2011 р.) / за ред. академіка НАН України Ю. С. Шемшученка ; упоряд. : В. П. Горбатенко, І. О. Кресіна. – К. : Видавництво “Юридична думка”, 2011. – 336 с. – С. 281-292.
 17. Дерев'янюк Б. В. О кодификации образовательного законодательства Украины [Текст] / Б. В. Дерев'янюк // Вестник Воронежского института МВД России. – 2013. – № 1. – С. 114-119.
 18. Рябошапка Л. Кодифікація законодавства про освіту – складова освітніх реформ [Електронний ресурс] / Л. Рябошапка // Віче. – 2010. – № 19. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2223/>;
Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні / В. Зайчук // Вища школа. – 2002. – № 2-3. – С. 3-19.
 19. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні / В. Зайчук // Вища школа. – 2002. – № 2-3. – С. 3-19.

Шитий С. І.

3.6. СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

З моменту відновлення незалежності України і по сьогоднішній день наша держава перебуває на важкому та тернистому шляху подолання наслідків багаторічної культурної, мовної і правової окупації, а також на не менш важкому шляху побудови нової національної держави, відновлення зв'язків з європейською цивілізацією з якої ми були висмикнуті на довгі роки. Процес побудови процвітаючої національної української держави